

Makale Gönderim Tarihi : 13/02/2019 - Makale Kabul Tarihi: 28/05/2019

AREND LIJPHART'IN KRİTERLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ

Hilal TURAN* & Tuğrul KORKMAZ**

Öz

İçinde bulunduğumuz yüzyılda, gerek devletlerin ve uluslararası örgütlerin gerekse sivil toplum örgütlerinin demokrasiye ve demokratik değerlere verdikleri önem tartışılmazdır. Artık vatandaşlar, kendi seslerini daha çok duyurabilmekte, yönetsel ve siyasal hayata daha aktif bir şekilde katılabilmektedir. Çağdaş bir demokratik düzene ulaşmanın yolu şüphesiz ki, siyasi hayata hukukun üstünlüğünün egemen olmasından ve düzenli aralıklarla yapılan seçimlerle, seçmenlerin iradesinin devlet yönetimine yansımından geçmektedir. Ülkelerin demokratiklik seviyeleri onlar için bir prestij meselesi olmakta, demokrasilerinin kalitelerini dünyaya duyurma uluslararası sistemde o ülkeleri öne çıkarmaktadır. Bu kalitenin ölçümü ve değerlendirilmesinde ise siyaset bilimciler tarafından çeşitli kriterlere göre yapılan puanlamalar ve değerlendirmeler kullanılmaktadır. Bunun sayesinde ülkeler karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir. Yapılan bu karşılaştırmalı analizler arasında dikkat çekenlerden biri de Lijphart'ın yapmış olduğu analizdir. Çalışmada demokrasi konusunda önemli eserlere imza atan siyaset bilimcilerden Arend Lijphart'ın, dünyaca ünlü "Demokrasi Modelleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları" adlı kitabını yazarken kullandığı kriterler üzerinden hareket edilerek, Türkiye özelinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arend Lijphart, Demokrasi, Parti Sistemleri, Seçim Sistemleri, Kuvvetler Ayrılığı

DEMOCRACY IN TURKEY IN THE CONTEXT OF AREND LIPJART CRITERIA

Abstract

The importance attached to democracy and democratic values by either the governments and international organizations or the non-governmental organizations is indisputable in this century. The citizens make their voices heard, and they may participate in the governmental and political life more actively. The way to reach a contemporary democratic order is related to the domination of law on political life and the reflection of the will of the voters to the state government. The extent of democratization is a matter of prestige for countries, and the international system of promoting the quality of their democracies to the world highlights these countries. In the measurement and evaluation of this quality, political scientists use certain criteria for the scoring and evaluations, by which countries can be evaluated comparatively. One of the most noteworthy of these comparative analyses is Lijphart's analysis. In this study, an evaluation on Turkey is carried out by the Lijphart's criteria he used while writing his world famous "Patterns of Democracy Government Forms & Performance in ThirtySix Countries," one of the most important works on democracy.

*Öğretim Görevlisi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi; Doktora öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, hilalturan@subu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4117-7799>

**Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, tugrulkorkmaz@aksaray.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5497-6314>

Keywords: *Arend Lijphart, Democracy, Types of Party Systems, Electoral Systems, Separation of Powers*

Giriş

Üzerine pek çok tartışma yapılan ve farklı anlamlar atfedilen demokrasi kavramı, vatandaşların daha çok bilinçlendiği ve insan haklarına yapılan vurguların giderek şiddetini arttırdığı günümüzde, önemini arttırarak korumaya devam etmektedir.

Literatürde demokrasiyi konu edinen sayısız çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde en çok dikkat çeken ve demokrasiyi konu edinen akademik makalelerde en çok atıf alan çalışmalardan biri tanesi de Arend Lijphart'ın "Demokrasi Modelleri 36 Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları"¹ adlı eseridir. Lijphart, 1984 yılında çıkardığı kitabının ilk baskısında 21 ülkeyi incelerken, kitabın 1999 yılında çıkarılan baskısında ise incelediği ülke sayısını 36'ya çıkartmıştır. Lijphart, yaklaşık yarım yüzyıl boyunca demokrasiyi yönetim biçimi olarak uygulayan ülkeleri, belirlediği kriterler üzerinden değerlendirmiştir. Lijphart'ın adı geçen çalışmasında Türkiye'yi örnek ülkeler arasına dahil etmemiş olması dikkat çekicidir. İşte tam da bu noktada çalışmanın amacı ortaya çıkmaktadır. Çalışmada Lijphart'ın incelediği 36 ülke içerisinde yer vermediği Türkiye, O'nun kriterleri bağlamında değerlendirilerek demokrasi konusunda nerede durduğu hakkında fikir sahibi olunmaya çalışılacaktır.

Lijphart'ın eseri yakın plana alındığında, ülke incelemelerinde 11 objektif kriter kullandığı tespit edilmiştir. O, her bir ülkeyi bu kriterlere göre değerlendirmiş ve ülkelerin demokratikleşme konusunda nerede durdukları hususunda sistematik bir karşılaştırma yapmıştır. Çalışmada yöntem olarak öncelikle Lijphart'ın belirlediği 11 kriter tek tek ortaya konulduktan sonra her bir kriter bağlamında ve o başlık altında Türkiye'deki durum ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. WESTMINSTER - OYDAŞMACI DEMOKRASİ MODELİ

Lijphart tarafından geliştirilen Westminster (Çoğunlukçu) - Oydaşmacı (Çoğulcu) Demokrasi Modelleri, ülkelerin demokratik yapılarının incelenmesinde kullanılan önemli bir tasniftir. Westminster, bir diğer ifade ile çoğunlukçu demokrasi modelinde, seçim sisteminde oy çokluğu ilkesi benimsenmiştir. Bu model, demokrasi kavramına halkın çoğunluk tarafından yönetilmesi anlamını yüklemekte ve çoğunluğun isteklerinin daha çok dikkate alındığı bir yönetimin, azınlığın isteklerine cevap veren bir yönetimden daha fazla demokratik olduğu savına dayanmaktadır. Bu modelde, çoğunluğun yönetme hakkı mutlak kabul edilmekle birlikte, bu hakkın düşüncelerle sınırlandırılmaması gerektiği ileri sürülmektedir. Oydaşmacı, diğer bir deyişle çoğulcu demokrasi modelinde ise, aritmetik çoğunluğun her zaman kamu yararına yönelik hareket edeceği düşüncesinin ispatlanması güç bir varsayım olduğu iddia edilmektedir. Oydaşmacı model, diğer modelin aksine demokrasiyi mutlak ve sınırsız çoğunluk yönetimi olarak görmemekte ve çoğunlukların yönetip, azınlıkların muhalefette kaldığı durumu kabul etmemektedir. Bu modelde, bugünün azınlığını oluşturanların ileride

çoğunluk hâline gelme hakkına sahip oldukları ve mevcut çoğunluğun ise başta bu hak olmak üzere, azınlığın temel hak ve özgürlüklerine saygı göstermelerinin gerekliliği savunulmaktadır (Schmidt 2001: 231-234; Bekcan 2005: 36-37).

Çoğunlukçu demokrasi modeli iki partili bir siyasal sistemi öngörürken, çoğulcu demokrasi modeli mevcut partiler arasından hiçbir partinin çoğunluk olamayacağı çok partili bir siyasal sistemi öngörmektedir. Çoğunlukçu demokrasi modeli, yürütme gücünün toplanmasını tek parti ve dar çoğunluk kabineleri olarak ifade etmekte, çoğulcu demokrasi modeli yürütme gücünün partilerin oluşturacağı koalisyon çerçevesinde paylaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Azınlığın ve çoğunluğun parlamentoda daha çok temsil edilebilmelerinin yolu, kendi temsilcilerinin parlamentoda daha çok sandalyeye sahip olmaları ile ilgilidir. Bu bağlamda, çoğulcu demokrasi modeli seçim sistemi olarak nispi temsil sistemini benimsemekteyken, çoğunlukçu demokrasi modeli adından da anlaşılacağı üzere çoğulcu sistemi kabul etmektedir. Çoğunluk sistemi yönetimde istikrar, nispi temsil sistemi ise temsilde adalet ilkesini temel almaktadır (Schmidt 2001: 231-234; Bekcan 2005: 36-37).

Çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasi modellerinin kendi içerisinde barındırdığı bazı olumsuz yönler bulunmakla beraber Türkiye, çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasinin kimi özelliklerini birlikte barındıran bir yapıya sahiptir. Türkiye'deki demokratik sistem, üniter devlet yapılanmasının benimsenmiş olması ve cumhuriyet senatosu dönemi istisna olarak kabul edilirse, parlamentonun tek meclisli yapıdan oluşması bakımından çoğunlukçu demokrasi modeline yakındır. Ayrıca yürürlükte bulunan 1982 Anayasası'nın katı bir anayasa olması ve Lijphart'ın da eserinde anayasa yargısına sahip olan ülkeleri çoğulcu demokrasi örnekleri arasında göstermiş olması nedeniyle Türkiye'de çoğulcu demokrasi modelinin özelliklerine de rastlanmaktadır.

16 Nisan 2017'de yapılan ve aslında içinde sistemselsel bir dönüşümü barındıran anayasa değişikliğine yönelik referandum ve bu değişikliklerin hukuken devreye girdiği 24 Haziran 2018 seçimleri neticesinde yeni bir tablonun oluştuğu söylenebilir. Buna göre, yürütme erki tek başına cumhurbaşkanında toplanmakta, cumhurbaşkanı da halkoyuyla ve çoğunlukçu bir seçim sistemi esasında belirlenmektedir. Yasama erkini kendinde toplayan parlamento ise nispi seçim sistemine göre çoğulcu bir karakter arz etmektedir. Bu bağlamda, aslında yeni oluşan sistemde de Türkiye'nin çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasi modellerinin kimi özelliklerini barındırmakla birlikte, çoğunlukçu anlayışa daha da yakınlığı tespiti yapılabilir. Bunda yürütme erkinin güçlenmesi ve cumhurbaşkanında toplanması neticesinde cumhurbaşkanının devlet yönetiminde etkin pozisyona gelmesi neden olarak gösterilebilir.

2. PARTİ SİSTEMLERİ: İKİ PARTİLİ VE ÇOK PARTİLİ MODELLER

Siyasal partiler, demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarındandır. Demokrasilerin varlıklarını sürdürebilmeleri, siyasi partilerin sistem içerisinde üstlendikleri rollere ve bu rollerin gereğini yerine getirebilme performanslarında yatmaktadır (Dağ ve İrk 2012: 42). Demokrasinin temelinde, bireylerin kendilerini ilgilendiren konularda alınan

kararlara maksimum düzeyde katılımının sağlanması anlayışı bulunmaktadır (Şahin 2006: 5-6). Halkın iradesinin sandığa yansması ve temsilciler aracılığıyla parlamentoda seslerini duyurabilmeleri siyasi partilerin varlığı ile mümkündür.

Parti sistemleri kavramı ise, yalnızca bir ülkedeki partilerin sayısını anlatmakla kalmayıp, aynı zamanda siyasal sistemin genel özelliklerini ifade etmekle birlikte ve ülkede siyasal rekabetin bulunup bulunmadığının da bir göstergesidir. Partilerin sayısı, büyüklüğü, örgütlenme şekilleri ve iktidara geldiklerinde sergiledikleri tutumlar ülkelerin toplumsal ve siyasal yapılarına göre farklılık gösterebilir (Dursun 2006: 265-266; Caniklioğlu Dikmen 1999: 24).

Literatür incelendiğinde, partilerin sınıflandırılmasında genellikle sayı kriterinin esas alındığı görülmektedir. Sistemdeki etkin siyasal parti sayısına göre yapılan bu ayırmada en çok kullanılan tasnif yöntemi ise, iki parti ve çok parti ayırımıdır. İki parti sistemlerinin temel özelliği, ülkede var olan partiler içerisinde iki büyük partinin siyasal hayata hakim olmasıdır. İki partili sistemlerde, seçmenler genellikle iki farklı görüşü savunan partiler arasında tercihte bulunup ona göre oy kullanırken, böyle bir ortamı fırsat bilen partiler kararsız seçmenlerin oylarını almak için sıkı bir yarış içerisine girmektedir. Bütün bunlar, parti programlarının daha ılımlı ve gerçekçi şekilde hazırlanmasına yol açmaktadır. Çok partili sistemlerde ise, ikiden çok sayıda parti siyasal hayatta etkili olmakta, fakat partilerden hiçbiri sürekli olarak iktidarı tek başına kullanabilecek çoğunluğu elde edememektedir (Yanık 2003: 275-277).

Türkiye’de siyasi partilerin ortaya çıkışı, geçmişte var olan mutlakiyetçi yönetim sisteminden demokratik ve çoğulcu bir yönetim sistemine geçiş sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de partilerin siyaset sahnesinde yerlerini almalarında iktidarı sınırlandırma ve mevcut yönetimde söz sahibi olma düşüncesi etkili olmuştur (Dağ ve Irk 2012: 47).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilk anayasası olan 1924 Anayasası’nda siyasi partiler konusuna ilişkin olarak açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, çok partili sisteme karşı bir anayasal düzen de öngörülmemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında çok partili siyasal hayata geçiş çabalarına rastlansa da, bu durum şekli olmaktan öteye gidememiştir. Nitekim 1930’dan 1946 yılına kadar Türkiye’de siyasal hayata tek parti sistemi hakim olmuştur (Kirman 2006: 22).

Türkiye’de 1946-1960 yılları arasında her ne kadar çok partili hayata geçildiği söylene de siyasal arenada etkin ve siyasal iktidar yarışında yalnızca iki parti bulunduğundan bu dönem iki partili dönem olarak kabul edilebilir. 1960 yılında yapılan askeri müdahale ile kesintiye uğrayan demokrasi, 1961 yılında hazırlanan anayasa ile çok partili hayata evrilmiş ve bu süreç 1980 ihtilaline kadar 1961 anayasasının da oluşturduğu konjonktür bağlamında aşırı çok partili sistem şeklinde devam etmiştir. 1980 askeri müdahalesi ile çok partili hayattan ve demokrasiden tekrar uzaklaşmıştır. Yaşanan 3 yıllık kesintilerden sonra 1983 yılında kabul edilen 2820 Sayılı Siyasal Partiler Kanunu ile yeniden çok partili hayata geçilmiştir (Yanık 2003: 280-281). Pek çok ülkedekine kıyasla yüksek bir oranda olan ülke seçim barajı ile parlamentoya girişlerinin önüne duvar örülmüş olsa da, 1987 seçimlerinden bu yana Türkiye’deki

siyasal parti sistemi, sistemde iktidar yarışı içerisinde etkin bir şekilde var olan ikiden fazla büyük parti olduğundan, çok partili bir sistem olarak nitelendirilebilir (Sabuncu 2006: 194).

Yukarıda bahsedildiği üzere, Türkiye her ne kadar yaklaşık bir asırdır parlamenter sistemi tecrübe etmiş olsa da, sistem kurumsallaşamamış hatta belirli dönemlerde askıya alınmak suretiyle kesintilere uğramıştır. Bununla birlikte Türkiye'de Osmanlı Devleti'nin son zamanlarından günümüze miras kalan, kesintilere uğramış da olsa bir parlamenter sistem pratiği ve alışkanlığı bulunmaktadır. Ancak Türkiye'de uygulanan parlamenter sistemde, klasik bir parlamenter sistemin özellikleri ile bağdaştırılması zor, Türkiye'ye özgü bazı hususların varlığı da yıllardır tartışmaları beraberinde getirmiştir. İşte böyle bir ortamda tartışmalara bir son verme ve sistemin talepler doğrultusunda yeniden tesis etme ihtiyacından hareketle 1982 Anayasası'nda köklü bir değişiklik yapılması gündeme gelmiştir.

2007 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi anayasal sisteme girmiş, sistem parlamenter sistemden iyice uzaklaşarak yarı başkanlık ve başkanlık sisteminin bazı özelliklerini barındırarak kendisiyle çelişen bir hal almıştır. Bütün bu çelişkilerin ortadan kaldırılması için sistemin netleştirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11 Şubat 2017 tarih ve 29976 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak halkoylamasına sunulmuştur. 16 Nisan 2017 tarihinde anayasa değişikliği oylanmış, Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan nihai sonuçlara göre, %87,45 katılım oranıyla gerçekleşen halkoylamasında anayasa değişikliği %51,18 oranındaki 'evet' oyuyla kabul edilmiştir (www.ysk.gov.tr, 29.06.2017). Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de bahsedileceği üzere, söz konusu anayasa değişikliği ile parlamenter sistemden kopuş yaşanmış, yapılan düzenlemeler yeni sistemin isimlendirilmesinden, ilgili literatürde kendisine nerede yer bulacağına kadar pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Türkiye'de her ne kadar Parti sistemleri açısından günümüzde ılımlı çok parti sisteminin varlığından bahsedilebilse de, sistem değişikliğinin ve ittifaklara müsaade eden seçim kanunlarında yapılan değişikliklerle birlikte bunun iki partili sisteme evrilebileceği de olasılıklar dahilindedir.

3. YÜRÜTME GÜCÜNÜN TEK ELDE TOPLANMASI - PAYLAŞILMASI KARŞITLIĞI

Yasama, yürütme ve yargı organlarının sahip olduğu yetkiler ve bu organların birbirleriyle ilişkileri ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Nitekim bazı ülkelerde bu organlar farklı ellerde bulunmakta ve birbirleri ile ilişkileri kuvvetler ayrılığı ilkesine göre düzenlenmekteyken, bazı ülkelerde devletin temel organları tek elde toplanmaktadır (Hakyemez 2011: 6).

Parlamenter sistem, yürütme organının yasama organının üyeleri arasından oluştuğu ve yürütmenin yasamaya karşı siyasal sorumluluğunun bulunduğu bir anayasal hükümet biçimidir. Parlamenter sistemin en saf hali, kuvvetler arasındaki eşitlik ve

denge ilkesine dayanmaktadır. Ancak uygulamada yürütme organının yasama organına kıyasla daha güçlü hale geldiği gözlenmektedir. Parlamenter sistemde, yürütme yetkisi Başbakan ve Bakanlar Kurulu tarafından kullanılmaktadır. Bu sistemde, başbakan tarafından belirlenen hükümet politikalarında başbakanın ağırlığı hissedilmekle birlikte politikaların belirlenmesinde daha ziyade söz sahibi, kolektif sorumluluğa sahip olan Bakanlar Kurulu'dur. Yürütmenin icrai yetkileri başbakan ve kabinesine aittir. Devlet başkanı sorumsuz olduğundan onun yetkileri icrai değil, semboliktir. Devlet başkanı tarafından yapılan işlemlerin sorumluluğu, karşı imza kuralı ile başbakan ve bakanlara yüklenmiştir (Kahraman 2012: 434).

Parlamenter sistemde Bakanlar Kurulu'nun, yasama organına karşı siyasal sorumluluğu söz konusudur. Yürütme organının parlamentoyu fesih yetkisine sahip olması, parlamenter sistem için zorunlu şartlardan birisidir. Bunun da ötesinde parlamentonun güvensizlik oyuna karşılık hükümetin fesih yetkisine sahip olması, yasama ve yürütme organları arasındaki dengenin sağlanması adına önemlidir (Özbudun 2004: 329-330). Burada belirtmek gerekir ki, siyasal partilerin ortaya çıkması ile bu denge hali yasama organının aleyhine olacak şekilde bozulmuştur. Yasama organının yetkileri, büyük oranda parlamentodan iktidar partisi ya da partilerine geçmiş, fesih yetkisi ise yasama ve yürütme organları arasında yaşanabilecek olumsuzlukları engelleme aracı olmaktan çıkarak, hükümeti seçmenlere tabi kılan bir araca dönüşmüştür. Yasama organı, gerek siyasi partiler gerekse hükümetler tarafından adeta bir yasa çıkarma makinesi gibi çalıştırılmaktadır. Yürürlüğe giren kanunların büyük bir oranının, hükümet tasarısı şeklinde parlamentoya sunulmuş olması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca bu sistemde siyasi partilerin seçimi kazanmaları her şeyi kazandıkları anlamına gelmez, çünkü yürütmenin görevine devam edebilmesi yasama organının güvenine bağlıdır (Kahraman 2012: 435-437).

Devlet başkanının halk tarafından belirli bir süre için seçildiği ve bu süre dolmadan yasama organı tarafından güvensizlik oyuyla görevden alınmadığı, dolayısıyla başkanın yasama organına karşı sorumlu olmadığı sistem ise, başkanlık sistemidir. Bu sistemde yasama ve yürütme organları farklı zamanlarda yapılan seçimler sonucunda oluşmakta ve seçildikten sonra birbirinden bağımsız çalışmaktadır. Sistemde yürütme organı tek başlıdır. Bu sistemde, yasama organı kanunları yaparken başkan ise bu kanunlar ışığında yürütme görevini ifa etmektedir. Başkan, hem devletin hem de hükümetin başı olmakla birlikte siyasi bakımdan çok güçlü ve geniş yetkilere sahiptir (Karatepe 2013: 225; Gözler 2014: 69-72).

Parlamenter sistem ve başkanlık sistemi genel hatlarıyla incelendikten sonra konuya Türkiye özelinde bakılmasında fayda vardır. 1961 ve 1982 Anayasaları'nın her ikisinde de çoğunluk oyunu alan iktidarın hareket alanının kısıtlanması söz konusu olmuştur (Turhan 2007: 383). Türkiye'de Cumhurbaşkanı'na sembolik olmanın ötesinde verilen yetkiler her zaman tartışılmalıdır. 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile 1982 Anayasası'nda dikkate değer değişiklikler yapılmıştır. Bahsi geçen Anayasa'nın 104. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nın devletin başı olduğu, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı'na ait olduğu ve Cumhurbaşkanı'nın "devlet başkanı"

sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milleti'nin birliğini temsil ettiği, Anayasa'nın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözeteceği, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atayıp, görevlerine son vereceği ve yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabileceği hükümlerine yer verilmiştir.

Yapılan değişiklik ile devlet başkanı sıfatına haiz Cumhurbaşkanı, yürütmenin tek yetkilisi haline gelmiştir. Her ne kadar yeni sistem "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" olarak isimlendirilse de, yürütme organı açısından değerlendirildiğinde sistemin "başkanlık sistemi" özelliği taşıdığı açıktır. Yeni düzenleme ile yürütme organı bizzat halk tarafından belirlenecektir. Bu durumu, temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye geçiş adına atılmış önemli bir adım olarak not etmek mümkündür. Böylelikle yasama meclisi tarafından sembolik yetkilerle seçilen devlet başkanı yerine yürütme tek kanada indirgenmiş, yürütme yetkisi tek elde toplanmış ve bu kişi de halk tarafından seçilecek şekilde düzenlenerek, sistem başkanlık sisteminin özelliklerine uygun bir hale getirilmiştir.

Karakteristik başkanlık sistemlerinden farklı olarak ülkemizde uygulanan sistemde, yasama organının sahip olduğu anayasal bir yetki olan kanun yapma yetkisinin fiiliyatta yürütme organının elinde de bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, yürütme yetkisinin halk tarafından seçilen bir kişide toplanması, şüphesiz kararların daha hızlı verilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile birlikte sorumluluğun kimde olduğu daha net ortaya konulmuş olacağından, sistemde herhangi bir tıkanıklık veya sorun oluştuğunda halk hesap soracağı mercii daha iyi ayırt edebilecektir. Fakat sert kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık sisteminden farklı olarak, Türkiye'de yürütmeye tanınan kararname yetkisi, yasama-yürütme arasında çeşitli krizlerin de altyapısını oluşturabilir. Zira parlamentoyu oluşturan çoğunluk ve başkanın farklı siyasal geleneklerden veya ideolojilerden gelen kişiler olması durumunda hali hazırda sorun teşkil etmeyen kararname yetkisi siyasal tıkanıklıkların habercisi olabilir.

Yapılan düzenlemelerin yanında bir eleştiri olarak, 1982 Anayasası'nın ilk halinden bugüne Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri, yasama, yürütme ve yargı alanlarına ilişkin olarak ayrı ayrı ele alınmış ve oldukça uzun maddeler halinde sıralanmıştır. Bilindiği üzere, Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin maddeler halinde anayasada sıralanması, anayasa yapım tekniğine çok da uygun düşmemektedir. Zira bir anayasanın haddinden fazla ayrıntılı olması, devlet organlarının faaliyet alanını daraltacağı gibi, pratikte anayasanın anlamlandırılması ve uygulanmasına ilişkin de problemler oluşturabilir. Bu konuda ideal olan uygulama, devlet organlarının görev ve yetkilerine ilişkin temel kriterlerin anayasalarda koyulması ve yapılması gereken ayrıntılı düzenlemelerin başta kanunlar olmak üzere diğer düzenleyici işlemlere bırakılmasıdır.

4. YASAMA-YÜRÜTME İLİŞKİLERİ: ÜSTÜNLÜK VE GÜÇ DENGESİ MODELLERİ

Günümüzde pek çok ülkede her ne kadar devletin temel organları farklı ellerde olsa da, özellikle yasama ve yürütme organları arasında, derecesi ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, belirli bir etkileşim söz konusudur (Hakyemez 2011: 6).

1921 Anayasası, yasama organının üstünlüğünün benimsendiği, güçler birliği ilkesine yer vermiştir ve Anayasa ile meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir (Parla 2002: 18). 1924 Anayasası ise meclis hükümeti sistemini devam ettirmekle birlikte, parlamenter sistemi andıran bazı hükümlere de yer vermiştir (Ay 2004). Nitekim Anayasa’da yasama yetkisinin TBMM’ye ait olduğu ve yürütme yetkisinin meclis tarafından seçilecek cumhurbaşkanı ve onun belirleyeceği bakanlar kurulu aracılığıyla kullanabileceği hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca ilgili anayasada parlamenter hükümet sisteminin temel ilkelerinden birisi olan hükümetin kolektif sorumluluğu ilkesi de açıkça kabul edilmiştir (Özbudun 2002: 9).

1961 Anayasası, klasik parlamenter rejimin örneğini yansıtmaması bakımından dikkate değerdir. Bahsedilen Anayasa’da, sembolik bir cumhurbaşkanının yanında parlamentonun içinden çıkıp onun güveni ile göreve başlayan ve yalnızca onun denetiminde ve ona karşı sorumlu olarak çalışan bir hükümet modeli öngörülmüştür. Bu bağlamda, 1961 Anayasası ile yürütme organı bütün faaliyetlerinde yasamaya bağlı bir organ olarak düzenlenmiş, anayasanın kısmen de olsa getirdiği çoğulcu ve özgürlükçü devlet anlayışı ile yasama ve yürütme organlarının yetkileri önemli derecede sınırlandırmıştır (Demir 2014: 851).

Türkiye’de 1961 Anayasası ile yasamanın üstünlüğü anayasal olarak zayıflatılmışken, 1982 Anayasası ile yürütmenin üstünlüğü sağlanmıştır. Cumhuriyetin kurulduğu günden itibaren fiili olarak süre gelen yürütmenin güçlü kılınması durumu, 1961 Anayasası’nda parti hükümeti karşısında askeri bürokrasinin güçlendirilmesi ve 1982 Anayasası’nda parti hükümeti karşısında daha güçlü bir askeri bürokrasinin oluşturulması ile pekişmiş, yasama-yürütme karşısında oldukça güçlü bir cumhurbaşkanlığı kurumu oluşturulmuştur (Turhan 2007: 383). Cumhurbaşkanlığı kurumunun durumu ise o günden bu yana hala tartışmalara yol açmaktadır. Ayrıca 1961 Anayasası’nda sadece bir görev olarak nitelendirilen yürütme, 1982 Anayasası’nda hem görev hem de yetki olarak belirlenmiş, yürütme organının görevi sürdürmesine engel olacak herhangi bir aksama yaşandığı takdirde, yasama organının da görevinin sona ereceğine ilişkin ibarelere yer verilmiştir (Yet 2008: 12).

1982 Anayasası’nın başlangıç kısmında ise kuvvetler ayrılığı ilkesine yer verilerek, “bu ayırımın devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmediği, belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu” belirtilmiştir.

1982 Anayasası’nda, her bakanın Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne olduğu gibi başbakanı karşı da sorumlu olduğuna ve gerektiğinde Cumhurbaşkanı’ndan bakanların azlini isteme yetkisi olduğuna yer verilerek, başbakanın Bakanlar Kurulu içindeki

konumu güçlendirilmişti. (Demir 2014: 854-855). 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 18. maddesi, 1982 Anayasası'nın 104. maddesinde değişikliğe gitmiş, birlikte yapılan TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanı'nın göreve başladığı tarihte yürürlüğe girmek üzere yürütme yetkisi devletin başı sıfatıyla salt Cumhurbaşkanı'na verilmiş, Başbakanlık kurumu mevcut sistemimizden kaldırılmıştır. Yine değişiklikten önceki sistemde, yürütme yetkisini Başbakan ile paylaşan Bakanlar Kurulu da söz konusu değişiklikle beraber yürütme kanadından çıkarılmıştır. Böylelikle yürütme yetkisi iki kanatlı görünümünü kaybetmiş, yürütme yetkisine sahip tek mercii, münhasıran Cumhurbaşkanını olarak tespit edilmiştir.

Sisteme yönelik bir eleştiri olarak Ulusoy, anayasa değişikliğinin daha teklif aşamasındayken kaleme aldığı bir çalışmada, önerilen yeni "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi"nin, TBMM'de Cumhurbaşkanı'nı destekleyen çoğunluğun bulunmadığı durumlarda karmaşık hale geleceğini ileri sürmektedir. Böyle bir senaryo gerçekleştiği takdirde, meclis çıkaracağı kanunlarla Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin önüne set çekebilecek, bütçeyi onaylamama yolunu seçip Cumhurbaşkanı'nın prestijini sarsarak, otoritesinin zayıflamasına neden olabilecektir. Böyle bir ortamda ise yasama ve yürütme organları arasında çatışma söz konusu olup, siyasi ortam istikrarsızlığa sürüklenecektir.

Yapılan değişiklikle beraber 'Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir' hükmü anayasadan çıkarılmıştır. Böylece Cumhurbaşkanı'nın bir siyasi parti ile bağ kurabilmesinin önü açılmıştır. TBMM'de Cumhurbaşkanı'nın mensubu olduğu partinin, parlamentoda en az 3/5 çoğunluk sağlaması halinde sistemin fiilen "kuvvetler birliği"ne evrilmesi ihtimal dahilindedir (Ulusoy, 2017: 5-6).

Buradan hareketle, sisteme ilişkin soru işaretleri ve belirsiz uygulamalara son vermek adına hangi sistem kabul edilirse edilsin o sistemin dinamiklerine, denetim ve kontrol mekanizmalarına tam olarak işlerlik sağlamaya yönelik adımlar atarak devlet uygulamalarında tutarlılığı ve belirliliği sağlamak öncelikli hedef olarak belirlenmelidir. Ancak bu halde sisteme yöneltilen eleştirilerin önüne geçilebilecek, zihinlerdeki karışıklıklar çözüm bulacak ve seçilen sistemin sağlıklı biçimde işlemesi sağlanacaktır (Yılmaz 2016: 513).

5. SEÇİM SİSTEMLERİ: MUTLAK YA DA NİSPİ ÇOĞUNLUK SİSTEMLERİ KARŞISINDA NİSPİ TEMSİL

Seçim sistemleri, halkın özgür iradesi ile kendilerini parlamentoda temsil edecek vekilleri seçebilmelerinde kullanılan yöntemlerdir. Bir diğer deyişle, seçim sistemleri aracılığıyla vatandaşların kullandıkları oylar milletvekillerine dönüşmektedir. Seçim sistemi, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir.

Geniş anlamda seçim sistemi, seçme ve seçilme yeterliliği, adaylık, oy verme ve oy sayım usulleri, seçimlerin yönetimi ve denetimi gibi doğrudan doğruya seçimlerle ilgili olan pek çok konuyu kapsamaktadır. Dar anlamda seçim sistemi ise, seçmen oylarının parlamento içerisinde kaç sandalyeye tekabül ettiğini ifade etmektedir ki, bu

da çoğunlukçu ve nispi temsil başta olmak üzere bunların çeşitli varyasyonlarını da kapsamaktadır (Köker 2006: 200).

Seçim sistemlerinin iki temel işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerden ilki olan yönetimde istikrar, parlamentoda bir çoğunluğun oluşturularak ülkeyi yönetecek olan hükümetin belirlenmesidir. İkinci işlevi oluşturan temsilde adalet ise, parlamentoya toplumdaki farklı görüşlerin yansıtılması ve halkın çoğulcu biçimde katılımının sağlanmasıdır (Caniklioğlu Dikmen 1999: 20). Seçim sistemlerinin bu iki temel işlevinin dışında bir diğer önemli işlevi ise meclisteki sandalye dağılımını etkilemesidir. Bu nedenden dolayı iktidar partisi sonraki seçimlerde meclise daha fazla temsilci sokarak iktidarını daha da güçlendirme, muhalefet partisi ya da partileri ise iktidarı azınlık durumuna getirme, bağımsızlar ve küçük partiler de kendi temsilcilerini meclise taşıma amacıyla yeni bir seçim sistemi oluşturma yoluna gidebilirler (Teziç 2006: 274).

Seçim sistemlerinin çok çeşitli varyasyonları olmakla birlikte, seçim sistemlerini en genel ifade ile çoğunluk sistemi ve nispi temsil sistemi şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Bir seçimde, seçmenlerin geçerli oylarının yarısından bir fazlasının oyunu alan kişi veya grubun karar alma hakkına sahip olması esasına dayanan sisteme, çoğunluk sistemi denilmektedir. Çoğunluk sistemi, toplumdaki azınlıkların, küçük partilerin ve farklı kesimlerin temsiline imkan vermediğinden literatürde oldukça eleştirilmiştir. Çoğunluk sisteminin yapısından kaynaklı bu ve bunun gibi bazı aksaklıkların yaşanması yeni bir sistem ihtiyacını doğurmuş ve buradan hareketle nispi temsil sistemi geliştirilmiştir (Dursun 2006: 347).

Yine çeşitli ülke örneklerinde farklı uygulamalarına rastlanmakla birlikte, özü itibarıyla nispi temsil sistemi ise, partilerin seçmenlerden aldıkları oy oranında milletvekili çıkarmalarını öngören bir sistemdir. Nispi temsil sistemlerinde, sistemin doğası gereği çok küçük partilerin dahi parlamentoya milletvekili gönderebilme ihtimalleri bulunmaktadır. Bu durum, partilerin dağılmasına, ve yeni küçük partilerin doğmasına neden olabileceği gibi yönetimde istikrarsızlığa ve dolayısıyla kaos ortamına zemin hazırlayabilir. İşte bu nedenle nispi temsil sistemini kullanan bazı ülkeler, özellikle partilerin dağılmasını engellemek ve sisteme istikrar sağlamak amacıyla nispi temsil sistemine ek olarak “ulusal baraj” uygulaması getirmişlerdir. Ulusal baraj, ülke genelinde kullanılan toplam geçerli oyların belli miktarını almış olmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla kullanılan geçerli oylardan, belirli bir oranı alamayan partiler, parlamentoya milletvekili gönderememektedirler.

Konuya Türkiye özelinden bakılacak olursa, 1982 Anayasası'nın öngördüğü bazı düzenlemeler, hem siyasi hem de hukuki yapıda demokratik çoğulculuğu oldukça sınırlandırmış, bu durumdan kaynaklanan rahatsızlıkların ortaya çıkması üzerine, 1982 Anayasası'nın 67. maddesine, 1995 yılında yapılan bir ilave ile seçim kanunlarının temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenleneceği hükmü getirilmiştir (Köker 2006: 208).

Türkiye’de yönetimde istikrarın sağlanması ve partilerin çok fazla parçalanmasını önlemek amacıyla 1980 darbesinden sonra %10 genel seçim barajı sisteme dahil

edilmiştir. Bu baraj uygulaması ile 1983 ve 1987 seçimlerinde tek başına bir hükümet çıksa da bu yüksek oranlı baraja rağmen, 1991'den 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin seçimi büyük bir çoğunlukla kazanmasına kadar geçen süre zarfında koalisyon hükümetleri dönemi yaşanmıştır. Özellikle yönetimde istikrarın sağlanması amacıyla getirilen bu baraj uygulaması, parlamentoda temsil edilmeyen oyların artmasına neden olmuş, (Caniklioğlu Dikmen 1999: 42) aşkın ve eksik temsil oranları yüksek bir düzeyde görülmeye başlamıştır. Her ne kadar bazı çevreler tarafından ülke seçim barajının seçime giren parti sayısını azaltıcı etkisinin olduğu ileri sürülse de, Türkiye açısından durumun farklı olduğu görülmektedir. Özellikle 1995 seçimlerinden bu yana seçimlere katılan parti sayısı artmıştır (Sabuncu 2006: 194). Nitekim 1 Kasım 2015 Milletvekili Genel Seçimi'ne 16 siyasi parti ve bağımsız adaylar katılmıştır. 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimi'ne ise 10 siyasi parti ve bağımsız adaylar katılmıştır.

Türkiye'de listeli basit çoğunluk yöntemi ile 1950-1960 yılları arasında yapılan seçimlerin sonuçları, bu yöntemin büyük partiler lehine sonuçlar doğurduğunu ve temsilde adalet açısından adil olmayan dağılımlara yol açtığını göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye'de merkez sağ ve merkez sol partileri, birden fazla temsilcisinin bulunması, gerek program ve ideolojilerinin benzerlik taşıması gerekse hitap ettikleri toplumsal tabanın birbirine paralel olmasına karşın birleşme fikrinden oldukça uzak durmakta ve küçük puan farklarıyla birbirlerini takip etmeye devam etmektedirler. Bu durum ise, parti yelpazesindeki çeşitliliğinin yalnızca sistemden kaynaklanmadığını, ülkede sahip olunan siyasal kültürün de bu hususta etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Caniklioğlu Dikmen 1999: 37-40).

Dünya genelinde pek çok siyasal sistem bulunmakla birlikte, demokratik siyasal sistem meşruiyetini halk egemenliğinden alması bakımından diğer sistemlerden ayrılmaktadır. Yönetimde söz sahibi olanlar, halkın oyları sayesinde yönetim görevini yerine getirirler ve iktidarda kalıp kalmamaları yine halkın rızası ve güvenine bağlıdır. Halkın bu konudaki tercihleri ise şüphesiz seçimlerle kendini göstermektedir (Akgün 2001: 17). İşte bu denli önem arz eden seçimler aracılığıyla vatandaşların düşünceleri eyleme dönüşmektedir. Seçim sistemlerinin farklı türleri var olmakla birlikte, hepsinin güçlü ve zayıf olduğu yönler de bulunmaktadır. Bu nedenle, ülkelerin kendi demokratik kültürlerine en uygun, temsilde adaletin ve yönetimde istikrarın en çok sağlanacağı seçim sistemini kullanmaları oldukça önemlidir.

Ülkemizde 16 Nisan referandumu çerçevesinde yapılan anayasa değişiklikleri ile birlikte artık seçmen yasama ve yürütmeyi aynı gün farklı seçim sistemleri ve farklı oylarla belirlemektedir. Yasama seçimlerinde ülke barajlı nispi seçim sistemlerinden d'hondt sistemi devam ederken, cumhurbaşkanlığı yani yürütme seçimlerinde ise iki turlu çoğunluk sistemi benimsenmiştir. Ayrıca yürütme seçimlerinin iki turlu çoğunluk sistemi şeklinde yapılması seçim yasalarında da yapılan değişikliklerle birlikte ittifakların önünü açmış, bu ittifakların yalnızca yürütme değil, yasama seçimlerinde de gerçekleştirilme imkanı ortaya çıkmıştır. 24 Haziran 2018 Genel seçimlerine bu tablo

ile birlikte girilmiştir. Duverger'nin belirttiği üzere, gerçekten de seçim sistemleri ile ülkelerin siyasi parti sistemleri arasında bir korelasyon bulunmaktadır. Duverger'ye göre tek turlu çoğunluk sistemi, iki partili parti sistemi; iki turlu çoğunluk sistemi ise ılımlı çok partili bir sistemi oluşturmaktadır (Duverger 1993:290). Bu seçimde yürütmenin belirlenmesinde uygulanan çoğunluk sistemi, adeta iki partili sistemi andıran iki bloğu ortaya çıkarmıştır. Parlamento seçimlerinde ise ılımlı çok partili bir sistem tezahür etmiştir. O halde Lijphart'ın tasnifine göre, Türkiye'nin iki seçim sistemini de uygulayan, fakat yürütmenin belirlenmesinde çoğunluk sistemi uygulayan bir ülke olduğu tespiti yapılabilir. Fakat hukuki olarak sistem çoğunluk sistemi olarak görülmesine karşın, bir partinin tek başına bu çoğunluğu sağlama ihtimali zayıf olduğundan, seçim öncesi yapılan ittifaklar uzlaşmacı ve diyaloga açık bir anlayışı da beraberinde getirebilir.

6. ÇIKAR GRUPLARI: ÇOĞULCULUK KARŞISINDA KORPORATİZM

Korporatizm kavramı, yalnızca bir düşünce sistemini değil aynı zamanda ekonomik, siyasi ve toplumsal yönleri bulunan bir örgütlenme biçimini ifade etmektedir. Korporatizm, toplumdaki sınıfların birbirleriyle olduğu kadar devletle olan ilişkilerini de kapsayan bir yaklaşıma da karşılık gelmektedir (Erdem 2007: 9).

Tarihsel seyrine bakıldığında da kavramın, bir ideolojik bir duruş olmaktan öte özellikle tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişten sonraki süreçte ekonomik anlamda sık olarak kullanıldığı gözlenmektedir. Siyasi bir yaklaşım olarak ise, korporatizm, “ortak ilkeler” ve “sosyal uyum” bağlamında toplumu bir organizma gibi ele alarak toplumun tüm kesimlerinin faaliyetlerini dayanışma ve ortak çıkar temelinde ele alma olarak tanımlanabilir (Eser ve Yüksel 2012: 182; Göker 2001: 229). Korporatizm, planlı bir ekonomik yapıyı amaçlarken, çoğulculuk yerine bütüncüllüğü ön plana çıkarmaktadır. Korporatizmde, devletin sosyal ve iktisadi hayata müdahalesi söz konusudur (Şahin 2010: 52).

Vatandaşların karar alma mekanizmasına katılabilmeleri, ülkede uygulanmakta olan seçim sisteminin çoğulcu bir yapılanmaya izin verip vermediği ile yakından ilişkilidir. Seçme ve seçilme yeterliliği, seçimlerin hangi dönemlerde yapılacağı, seçimlerin yönetimi ve denetimi ile ilgili konular, seçimlerde uyulması gereken ilkeler, seçimlerde kullanılan oyların geçerliliği ve parlamentoda sandalyelerin siyasi partilere nasıl dağıtılacağına yönelik esaslar da siyasi çoğulculuğun niteliğini belirlemektedir. Bu bağlamda, seçim sistemleri ile siyasi çoğulculuk arasındaki ilişki dikkate alındığında, Türkiye’de siyasi hayatın çoğulcu demokrasinin temel ilke ve değerleri doğrultusunda ilerlediği dönemler olsa da, yapılan darbeler ile bu temel ilke ve değerlerden bazılarının zaman zaman rafa kaldırıldığı dönemlerin de yaşandığı görülmektedir (Köker 2006: 201-205).

Çoğulcu demokrasi anlayışı, çoğunluğun yönetme hakkına sahip olmakla birlikte azınlıkta kalanların da haklarının önemli görüldüğü bir anlayıştır. Bu anlayışta, parlamentodaki çoğunluğun üstünlüğü kabul edilirken, bu üstünlüğün sınırsız yetkiler doğurmayacağı belirtilmiştir (Yavuz 2009: 292). İşte bu sınırlı yetkilerin toplumun

hassasiyetlerini göz önünde bulunduracak şekilde kullanılmasına katkı sağlamak üzere, iktidarı etkilemek amacıyla ortak menfaatler paydasında bir araya gelen insanlar baskı gruplarını oluşturmaktadırlar.

Genel bir ifade ile baskı grupları ortak çıkarlar etrafında birleşen, ortak hedeflere ulaşmak ve bunun neticesinde elde edecekleri çıkarlar doğrultusunda siyasi otoriteleri etkilemeye çalışan örgütlü gruplar olarak tanımlanabilir (Kapani 1989: 193).

Türkiye'de baskı grupları ve bu grupların faaliyetleri, tek parti döneminin sona erip çok partili hayata geçilmesi ile daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Baskı gruplarının, tek parti döneminde sıkı bir şekilde denetlendiklerine şahit olunmuşken, çok partili döneme geçildiğinde bu gruplar kısmen de olsa hareket serbestisi kazanmıştır. Çok partili hayata geçişte en önemli baskı grubunu köylüler oluşturmaktayken, ilerleyen dönemlerde gençlik kuruluşları da dikkate değer bir şekilde etkinliğini arttırmıştır. Özellikle 1950 yılında yapılan genel seçimi büyük bir oy farkıyla kazanıp, tek parti dönemini sona erdiren Demokrat Parti'nin iktidar yılları boyunca gençlik kuruluşları giderek siyasi ve toplumsal hayatta daha aktif hale gelmişlerdir (Aslan ve Gül 2004: 85-91).

1961 Anayasası'nın yürürlükte olduğu dönemde gençlik kuruluşları etkisini arttırmış, siyasi ve ekonomik alanda hükümeti zorlayıcı girişimlerde bulunmuşlardır. Bu dönemde, yasama ve yürütme üyeleri seçim zamanından itibaren bazı grupların baskılarına maruz kalmışlardır. 1969-1970 yılları arası dönemde meclise sunulan sözlü ve yazılı soruların büyük bir çoğunluğunu milletvekillerinin seçim bölgelerinin isteklerinin oluşturması bu durumu açıklar niteliktedir (Kitapçioğlu 2013: 361). 1980 yılında yapılan askeri darbe ile mevcut düzenden kopmalar yaşanmış, toplumsal ve siyasi hayatı etkileyen yasaklamalar peş peşe gelmiştir.

1982 Anayasası'nda 1995 yılında yapılan değişiklikler, sivil toplumun ve demokrasinin gelişimi açısından önemlidir. Yapılan değişikliklerle derneklerin siyasi amaç gütmeye, siyasi faaliyette bulunma, siyasi partilerden destek görme, partilere destek olma ve diğer sivil toplum kuruluşları ile birlikte hareket etme yasakları kaldırılmıştır. Bütün bunların yanında çalışanların müşterek hak ve çıkarlarını korumak, sorunlarını çözmek amacıyla kurulan örgütlenmeler olan sendikalar ise işverenlerle imzaladıkları toplu iş sözleşmeleri ile sosyo-ekonomik hayatı etkilerken, çalışma mevzuatına sağladıkları katkı ile de siyasi hayatı etkilemektedirler (Kitapçioğlu 2013: 363-372).

Lijphart'ın sınıflandırmasına göre, Türkiye'de devletin iktisadi hayata müdahalesi ve planlı ekonomi anlayışının benimsenmesi açısından korporatist bir yapıyı daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

7. GÜÇLER AYRILIĞI: FEDERAL/ÜNİTER VE MERKEZİ/ADEM-İ MERKEZİYETÇİ KARŞITLIĞI

Lijphart, çalışmaya esin kaynağı olan eserinde, güçler ayrılığı kriterini federal ve üniter devlet ayrımı üzerinden incelediğinden (Lijphart 2014: 221), bu çalışmada da güçler ayrılığı aynı paralelde açıklanmaya çalışılmıştır.

Genel olarak güçler ayrılığı ilkesi, devletin başta egemenlik hakkı dolayısıyla sahip olduğu görev ve yetkilerin devleti oluşturan kuvvetler arasında paylaştırıldığı bir sistemdir. Bu ilke sayesinde devleti oluşturan kuvvetler arasında bir denge, denetim ve kontrol mekanizması kurulması amaçlanmaktadır. Demokratik sistemlerde güçler ayrılığı ilkesi gereği yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsız olması esastır. Egemenlik yetkisinin devlet yönetiminde nasıl ve kimler tarafından kullanılacağı tartışması ise uzun yıllardır devam etmektedir.

Federasyon, merkezi bir devlet ile bölgesel devletlerin biraraya gelerek oluşturdukları topluluk olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, federasyonda iki ayrı devlet yapısı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, merkezi devlet olarak da isimlendirilen federal devlettir. Bölgesel devlet ya da federe devletler ise, federasyonu oluşturan diğer devlet türleridir. Dolayısıyla federasyonda özü itibari ile birden fazla devletin birarada olduğu görülmektedir. Federasyonlarda, federal devlet ülke düzeyinde kendini gösteren ve tüm ülkeyi nitelendiren devlet olmasına karşın, federe devletler bölgeseldir. Yani, federe devletlerin egemenlik alanları, buldukları fiziki alan ile sınırlıdır. Bunun yanında federal devletin uluslararası kimliği var iken, federe devletlerin federal devletten ayrı uluslararası kişilikleri bulunmamaktadır. Federe devlet, uluslararası alanda federal devletin bir parçası konumundadır (Gözler 2012: 193). Federal sistemde güçlü bir yürütme ve o yürütmenin başındaki tek sorumlu kişi olan başkanın yanında yine güçlü bir yasama organı bulunmaktadır.

Üniter devlet ise, devletin varlık koşulları bakımından tek ülke, tek ulus ve bunlara bağlı olarak tek bir siyasal ve hukuki örgütlenmenin bulunduğu devlet biçimidir (Nalbant 2012: 64). Ülke genelinde tek yasama, tek yürütme ve tek yargı organı bulunmaktadır. Üniter devlette kural koyma yetkisi, ülkesel ölçekte tek bir organa ait olmakla birlikte yürütme organı ve yetkisi de esas olarak bir bütünlük arz etmektedir.

Ülkemiz açısından bir inceleme yapıldığında, Türkiye'nin üniter devlet yapısına örnek teşkil ettiği görülmektedir. 1982 Anayasası'nın 3. maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Bu maddeye ek olarak Anayasa'nın 7. maddesinde, yasama yetkisinin Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılacağı ve bu yetkinin devredilemeyeceği öngörülmüştür. 2017 değişikliğiyle birlikte bundan böyle yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı'na ait olacağı hükmü Anayasa'daki yerini almıştır.

İlgili Anayasa hükümleri Türkiye Cumhuriyeti'ni ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün kabul etmekte ve yasama ile yürütme yetkisini ülke genelinde belirli mercilere bırakmaktadır. Yasama ve yürütme yetkilerinin tekliği ve bütünlüğü Türkiye'nin üniter bir devlet olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Devlet yapılanmaları ve tiplerine ilişkin bir diğer ayırım, merkezi ve adem-i merkezi devlet örgütlenmelerine yöneliktir. Merkezi devlet ya da merkezden yönetim şekli, ülke genelinde yasama, yürütme ve yargı birliğinin bulunduğu devlet türlerinde mevcuttur. Bu devlet türünde, yetkiler ve sorumluluklar merkezde toplanmıştır. Merkezden yönetimde bütün yönetim işleri, başkent denilen merkezde bulunan

yetkililer tarafından sağlanmaktadır. Ancak başkent teşkilatındaki görevlilerin bütün işleri doğrudan doğruya yürütmeleri imkansız olduğundan, başkent yanında taşrada da teşkilatlanmaya gidilmektedir. Adem-i merkeziyet ya da yerinden yönetim ise, devletin idari hizmetlerinin merkezi yönetim dışında, ülke genelinin tamamına dağılmış bir şekilde ikamet eden vatandaşların kendi aralarından seçtikleri kişiler tarafından yürütülmesi sistemidir. Yerinden yönetimin, halkın yönetime katılımını artırıcı yapısından dolayı demokratik ilkelerle daha çok bağdaştığı açıktır (Teziç 2006:125).

Yukarıda bahsedilen bilgilerden hareketle Türkiye'nin, merkezden hizmetlerin dağıtıldığı bir başkent teşkilatına sahip olmakla birlikte, coğrafi büyüklük ve nüfus yoğunluğu gibi faktörlerin etkisiyle adem-i merkeziyetçiliğin de benimsendiği bir ülke görünümünde olduğu söylenebilir. Siyasi anlamdaki adem-i merkeziyet federalizm ile bağdaştığından, ülkemizin üniter yapısı da göz önüne alındığında, ülkemizdeki adem-i merkeziyetin idari nitelikte olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır (Eryılmaz 2010: 78).

8. YASAMA GÜCÜNÜN BİR ELDE TOPLANMASI VE PAYLAŞILMASI

Üç temel erkten biri olan yasama gücü, bir devletin kural koyma, değiştirme ya da mevcut kuralı kaldırma gücü olarak nitelendirilebilir. Yasama gücünün bir elde toplanması konusunun iki farklı durum üzerinden değerlendirilmesi mümkündür. Buna göre, yasama gücünün tek bir kişi, mercii ya da zümreye ait olması mümkün olduğu gibi, yasama gücünün tek bir yetkiden ibaret olmakla birlikte birden fazla kanattan oluşan bir yapı tarafından kullanılması da mümkündür.

Bu bağlamda değinilmesi gereken ilk konu, yasama gücünün tek bir kişi, mercii ya da zümreye ait olması halidir. Bu durum ise meclis hükümeti sistemini akıllara getirmektedir. Meclis hükümeti sisteminin biri dar, diğeri geniş olmak üzere iki anlamı vardır. Geniş anlamda meclis hükümeti, anayasal olarak ya da uygulama örnekleri ile parlamentonun hükümete karşı siyasi üstünlüğünün bulunduğu bütün rejimleri ifade eder. Dar anlamda meclis hükümeti ise, yürütmenin tamamen yasamanın iradesine bağlı hareket ettiği ve istifa edebilmesinin mümkün olmadığı rejimi anlatmaktadır. Bu rejimde ise yürütme organı, yasama organı tarafından alınan kararların sadece uygulayıcısı olarak işlev görmektedir (Teziç 2006: 401-402). Bir diğer deyişle, bu rejimde yürütme organı yasama organından bağımsız bir erk olarak düşünülemez.

Yasama gücünün bir elde toplanması başlığı altında değinilmesi gereken ikinci konu, yasama gücünü elinde bulunduran organın tek ya da çift meclisli olması halidir. Federal devlet yapısı, doğası gereği çift meclis sistemini beraberinde getirmektedir. Bunun yanında, ülkelerin tarihsel gelişimi, siyasal ve ekonomik koşulları gibi farklı kriterler de çift meclis sisteminin tercih edilmesinde etkili olmaktadır (Tanör ve Yüzbaşıoğlu 2005: 193). Parlamentonun bütün olarak ya da birden fazla kanat biçiminde yapılanmasının, faaliyet ve işleyişi ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Birden fazla kanattan oluşan bir parlamentonun norm koyma hızının ve etkinliğinin, bütün olarak faaliyet gösteren parlamentoya göre daha yavaş olacağını ileri sürmek yanlış olmasa gerektir. Genellikle birinin diğerini denetlemesi amacıyla ortaya çıkarılan

birden fazla kanatlı parlamentolar, faaliyet sürecinde yaşanan aksama ve kesintilerden dolayı eleştirilebilmektedir.

Ülkemizde, 1921 Anayasası'nın yürürlükte olduğu dönemde meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir. 1921 Anayasası'nın 2. maddesinde, yasama ve yürütme yetkisinin milletin tek ve gerçek temsilcisi olan Büyük Millet Meclisi'nde toplandığı hükmü yer almıştır. Yine Anayasa'da yürütme yetkisinin Meclis'in seçtiği vekiller (bakanlar) tarafından kullanılacağı, bu vekilleri Meclis'in yönlendireceği ve gerektiğinde vekillerin yine Meclis tarafından görevden alınacakları belirtilmiştir (Gözler 2012: 229)

Cumhuriyet'in ilk anayasası olan 1924 Anayasası, tek meclis sistemini benimsemiştir. 1921 Anayasası'nda Büyük Millet Meclisi olarak isimlendirilen parlamentonun adı, 1924 Anayasası'nda Türkiye Büyük Millet Meclisi olmuştur. 1961 Anayasası ise iki kanatlı bir meclis sistemini benimsemiştir. Yine Türkiye Büyük Millet Meclisi ismini taşıyan parlamento, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu adı verilen iki meclisten oluşmaktadır. Türkiye'de 1961 Anayasası ile çift meclis sistemine geçişin, federal bir amaçtan ziyade siyasal nitelikte olduğu söylenebilir. Seçimi ezici bir çoğunlukla kazanan Demokrat Parti'nin sergilediği bazı baskılar ve tutumlarındaki aşırılıkları 1960 İhtilali'ni hazırlayan zihinlerde, yeni rejimde meclisi frenleyecek bir mekanizmanın daha oluşturulması düşüncesini geliştirmiştir (Özgişi 2012: 44).

1961 Anayasası ile bahsedilen düşüncenin uygulaması olarak Millet Meclisi'ni frenleyecek bir Cumhuriyet Senatosu oluşturulmuştur. Ancak uygulamada Cumhuriyet Senatosu'nun verilen görevi tam anlamı ile yerine getiremediği gibi, yasama sürecini de ağırlaştırmakla kalmayıp tıkadığı da ileri sürülmüştür (Tanör 1991: 76). Parlamentonun çift kanatlı yapısından kaynaklandığı ileri sürülen aksaklıklara bir tepki olarak 1982 Anayasasını hazırlayan kurucu iktidar, siyasal tercihini Cumhuriyet Senatosu'nu kaldırma yönünde kullanarak geriye dönüş gerçekleştirmiş ve 1982 Anayasası ile Türkiye Büyük Millet Meclisi ismi altında tek meclisli bir parlamento kurulmuştur. Mevzu bahis devlet yönetimi olduğunda, zamanın en iyi şekilde kullanılmasının gerekliliği ortadadır. Dolayısıyla, devlet en iyi normu koyma idealini gerçekleştirirken bunu mümkün olan en kısa sürede yapmalıdır. Zaten demokratik tartışma ve uzlaşma geleneği zayıf olan ve yasama süreci ağır işleyen ülkemizde, buna ek olarak bir de çift meclis sistemini getirmek faydadan çok zarara yol açabilir (Tanör ve Yüzbaşıoğlu 2005: 194).

Hükümet sistemlerinin temel karakteristiğini, yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkinin niteliği belirlemektedir. Nitekim bahsedilen organların birbirlerini etkileme düzeyleri yüksekse sistem parlamentarizme yaklaşırken, organlar arasındaki ayrılık katı ve geçirgen değilse sistem başkanlık modeline yakınlaşmaktadır. 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleşen referandum neticesinde, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir. Bu sistemde, cumhurbaşkanı yasama organını tek taraflı feshedememekte, yasama organının seçimine karar vermesi halinde kendisi de seçime girmek durumunda kalmaktadır. Tersî durumu, yasama organı açısından da

değerlendirmek mümkündür. 1982 Anayasası'nın 104. maddesinde yapılan değişiklik ile artık yürütme organı bizzat cumhurbaşkanının kendisinden oluşmakta ve yine cumhurbaşkanı yürütme yetkisine istinaden kararname çıkarma yetkisine haiz kılınmaktadır. Burada yasama organının asli yetkisi olan kanun koyma gücüne, yürütme organının müdahale edebilmesinin önü açılmış görünse de, cumhurbaşkanının bahse konu yetkisi yürütmeye ilişkin işler ile sınırlandırıldığına yönelik görüşler olsa da (Gülener ve Miş, 2017: 8-13) Yapılan bu sınırlandırmaya rağmen cumhurbaşkanının kullanabileceği yasama yetkisinin alanının çok geniş olduğu da burada ifade edilmelidir.

9. ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ PROSEDÜRLERİ VE YARGISAL YORUM

Hukuk devleti, devletin hukuk kuralları ile sınırlandırılıp yine bu kurallara tabi olduğu ve vatandaşların sözde değil, özde hukuki güvencelere sahip olduğu bir devlet sistemdir (Güveyi 2012: 152). Hukuk devletinde, vatandaşlar kendilerine uygulanacak olan hukuk kurallarının neler olduğunu önceden bilme, idarenin eylem ve işlemlerinden dolayı bir zarar görmüşlerse bunun tazminini yine idareden isteyebilme hakkına sahip olmalıdır (Gözler 2014: 158-159). Hukuk devletinin temelinde, yazılı olsun ya da olmasın anayasa yer almaktadır. Pek çok tanımı bulunmakla birlikte, en genel ifade ile anayasa devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini belirleyen, normlar hiyerarşisinin en üstünde yer alan ve kanunlardan farklı ve daha zor usulle konulup değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünü olarak tanımlanabilir (Gözler 2006: 13).

Çalışmanın bu kısmında, katı anayasa ile yumuşak anayasa ayırımına değinilmesinde fayda görülmektedir. Yumuşak anayasalar, kanunlarla aynı usullerle ve aynı organlarca değiştirilebilen anayasalar olarak tanımlanmaktayken, katı anayasalar normal kanunlardan farklı organlar tarafından ve daha zor usullerle değiştirilebilen anayasalar olarak tanımlanmaktadır (Gözler 2006: 16). Anayasa değişikliği için salt çoğunluk ya da nitelikli çoğunluk arama, halkoylamasına sunma, değiştirilemeyecek maddelere yer verme, belirli bir süre için veya belirli bir dönem boyunca değiştirilme yasağının bulunması gibi yöntemler de anayasaya katılık sağlayan yöntemlerdendir. Anayasa değişikliği prosedürleri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte Almanya, ABD, Azerbaycan, Portekiz, Fransa, İtalya ve Romanya gibi pek çok ülkenin anayasalarında bazı maddelerin değiştirilmesinin yasaklandığı görülmektedir. Özellikle anayasanın başlangıç kısmında yer alan ilkelerin değiştirilmesinin zorlaştırılması ya da kısıtlanması ile ülkeler mevcut siyasal ve yönetsel rejimin temelini oluşturan dinamiklerin korunmasını amaçlamaktadır (Yalçın Güler 2007: 37-39).

Günümüzde bazı anayasalarda, anayasanın değiştirilme usulüne bizzat yer verildiği görülmektedir. Ülkemizde hali hazırda yürürlükte bulunan 1982 Anayasası'nda Anayasa'nın değiştirilme usulüne 175. maddede yer verilmiştir. İlgili maddeden de görüleceği üzere Anayasa'nın değiştirilme usulü, kanun değiştirme usullerine oranla daha zordur. Ayrıca 1982 Anayasası'nın "Değiştirilemeyecek Hükümler" başlıklı maddesi Anayasa'nın değiştirilemeyen ve değiştirilmesi teklif edilemeyen hükümlerini belirtmektedir. Buna göre devletin şekli, cumhuriyetin nitelikleri, devletin bütünlüğü,

resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti ile ilgili hükümler değiştirilememekte ve değiştirilmesi teklif edilememektedir.

Yukarıda zikredilen bilgilerin ışığında, gerek ilk üç maddesinin değiştirilmesinin yasaklanmış gerekse diğer maddelerinin değiştirilme usullerinin normal kanun değiştirme usullerine göre oldukça zorlaştırılmış olması nedeniyle, 1982 Anayasası'nın katı bir anayasa olduğu söylenebilir (Onar 1993: 181).

Hukuk normları soyut nitelikte olduklarından bazı durumlarda doğrudan uygulanabilir olmamakta ve uygulanabilirlikleri adına somutlaştırılmaları gerekebilmektedir. Bu durum ise anayasanın ve kanunların yorumlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Anayasal yorumun temelini oluşturan anayasa yargısı konusuna gelinecek olunursa, anayasa yargısının insan haklarını güvence altına almak için geliştirilmiş bir kavram olduğu düşünülebilir. Anayasa yargısının bulunduğu ülkelerde yargısal yorum genellikle Anayasa Mahkemeleri tarafından yapılmaktadır. Yasaların anayasaya uygunluğunun Anayasa Mahkemeleri tarafından denetlenmesinin demokratik meşruluğu, önemli tartışmalara neden olsa da, anayasa yargısının demokrasi ile birlikte kendini geliştirdiği söylenebilir (Turhan 2007: 381-400).

Bir ülkede anayasa yargısının olabilmesi için öncelikle o ülkede yazılı ve katı bir anayasanın olması zaruridir. Yazısız anayasa sistemine sahip ülkelerde -örneğin İngiltere ve Yeni Zelanda gibi- anayasa yargısı bulunmamaktadır. Çünkü kanunların kendisine uygunluğunun araştırılacağı bir metin mevcut değildir. Keza, yumuşak anayasa sistemine sahip ülke anayasalarında, örneğin 1848 İtalyan Anayasası, 1814 ve 1830 Fransız Şartları ve 1921 Türk Anayasası, anayasa yargısı bulunmamaktadır. Çünkü bu sistemde yasama organı zaten anayasayı kanun değiştirir gibi değiştirme yetkisine sahiptir (Gözler 2006: 21).

1961 yılında kurulan Anayasa Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en yüksek anayasal organıdır. Anayasa Mahkemesi'nin görevleri ise Anayasa'nın 152-156. maddeleri arasında belirtilmiştir. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'nin kurulduğu günden bu yana, gerek askeri gerekse bürokratik seçkinlerin etkilerinde kalarak kararlar aldığına dair pek çok tartışma yaşanmıştır. Yaşanan bu tartışmalar ise, Anayasa Mahkemesi'nin anayasa yargısına resmi ideoloji üzerinden yaklaştığı görüşüne yaygınlık kazandırmıştır (Özbudun 2005: 342).

Dünyanın neresinde olursa olsun, Anayasa Mahkemeleri devletin resmi ideolojisinin koruyuculuğunu üstlenmek yerine bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla hareket ettikleri takdirde, hem anayasa yargısı olgusunun demokratik meşruluğu tartışmaya lüzum görülmeyecek hem de demokratikleşmenin gelişmesine katkıda bulunmuş olacaktır (Arslan 2005: 240). Özellikle Türkiye'de 2010 yılında yapılan halkoylaması sonucunda gerçekleşen anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı verilmiş ve olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şartıyla, anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinin idare tarafından ihlal edildiğini düşünen herkesin, Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesinin

önü açılmıştır. Bu gelişme ise, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve demokrasinin geliştirilmesi adına atılmış büyük bir adım olarak kabul edilmelidir.

10. MERKEZ BANKALARI: BAĞIMSIZLIK-BAĞIMLILIK KARŞITLIĞI

Ülkelerin ekonomilerinin şekillenmesinde en etkili kurumlardan biri, şüphesiz merkez bankalarıdır. Zira pek çok ülkede merkez bankası ülkenin para politikasını belirleyip yürütmekte, karar ve uygulamaları ile ülke ekonomisinin gelişimini etkilemektedir. Bu son derece önemli işlevlerinden ötürü merkez bankalarının bağımsız kurumlar olmaları ya da olmamaları durumu, uzun yıllardır tartışılmalıdır. Merkez bankasının hükümete veya parlamentoya bağlı olması durumunda, merkez bankası para politikasına ilişkin karar ve uygulamalarında ekonominin gereklerine göre değil, farklı siyasal çıkarlara uygun olarak davranmak zorunda kalmaktadır. Özellikle bankanın hükümet bünyesinde yer aldığı durumlarda, bankanın en üst yöneticisi aynı zamanda bakanlar kurulunun da üyesi olmakta, böylece merkez bankası adeta bakanlık adına hareket eden bir birim haline gelmektedir (Dilik 2005).

Merkez bankasının bağımsızlığı durumu ise siyasi ve ekonomik bağımsızlık olmak üzere ikiye ayrılabilir. Siyasi bağımsızlık, merkez bankasının hükümetin, siyasi partilerin ve baskı grupları gibi güçlerin etkisi altında kalmadan, hedeflerini serbestçe belirleyebilme ve dilediği takdirde hedeflerini değiştirebilme imkanına sahip olmayı ifade etmektedir. Siyasi bağımsızlık; merkez bankası başkanının atanma usulüne, banka genel kurulunun oluşturulma şekline, başkanın görev süresine ve fiyat istikrarının sağlanmasının bankanın temel amacı olduğuna bankanın kuruluş kanununda yer verilmiş olmasını kapsamaktadır. Ekonomik bağımsızlık ise, merkez bankasının uyguladığı para politikasına uygun araçları hiçbir baskı altında kalmadan seçebilmesini ve hükümete avans verip vermemeyi, şayet avans verecekse avansın miktarı ile faizin oranını kendisinin belirleyebilmesini anlatmaktadır. Bu durum, hükümetlerin merkez bankasına avans desteği için başvurularıyla, bankanın ekonomik bağımsızlığı arasında ters orantı bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Doğru 2013: 37-38).

Yukarıda bahsedilen bu iki farklı durumdan ikisinin de, kendine özgü birtakım olumlu ve olumsuz tarafları bulunmaktadır. Merkez Bankası'nın hükümetin emirlerine bağlı olmasının sağlayacağı en büyük avantaj, bankanın para politikası ile genel ekonomi politikası arasındaki uyumun daha kolay sağlanabilecek olmasıdır. Ancak ülkede hükümet sık sık değişmekte ve parti gruplarının para politikası konusundaki tutumları da farklı ise para politikaları, siyasilerin tasarrufuna göre gelişebilmektedir. Ayrıca iktidar partisi ya da partileri, bir sonraki seçimi de kazanma amacıyla ekonomik istikrarın gereklerini yerine getirmektense, halkı daha çok memnun edecek eylemlerde bulunabilir (Dilik 2005).

Türkiye açısından bakılacak olunursa, 1930 yılında T.C Merkez Bankası kurulurken, Banka'nın devlet ve özel çıkar gruplarına karşı bağımsız kalmasının düşünüldüğü görülmektedir. Bununla beraber, Merkez Bankası'nda ülkenin çeşitli ekonomik sınıfları ile devlet çıkarlarının temsil edilmesi gerektiği inancı hakim olmuş,

Banka ile devlet ve diğer çıkar grupları arasındaki mülkiyet ve yönetim açısından ilişkinin tamamen kopmaması gerektiği savunulmuştur. İlk etapta Banka'nın devlete karşı bağımsızlığını korumak için devletin hissesi belirli bir oranda sınırlandırıldıysa da, bu sınırlamanın Banka'nın bağımsızlığı üzerinde pek bir rolü olmadığı zamanla gün yüzüne çıkmıştır (Dilik 2005). Nitekim uygulamada Banka'nın politikası devlet tarafından belirlenmiş ve devletin Merkez Bankası politikasında güçlü konumundan dolayı çıkar grupları seslerini duyuramamış ve etkili olamamışlardır (Tokgöz 1995: 21).

2001 yılında kabul edilen 4651 Sayılı Kanun ile T.C. Merkez Bankası'nın bünyesinde Para Politikası Kurulu kurulmuştur, ki bu Kurul üyelerinin seçiminde hükümetin etkisi oldukça büyüktür. Bahsi geçen Kanun ile yapılan değişikliklerden sonra Banka'nın hükümete olan bağımlılığının biçimsel olarak arttığı söylenebilir (Dilik 2005).

T.C. Merkez Bankası'nın hukuki niteliği incelendiğinde ise, Türk hukukundaki başka hiçbir yapıya benzemeyen kendine has bir yapısı olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ise Banka'nın anonim şirket olarak kurulmuş olmasıdır. Özellikle 1970'te kabul edilen 1211 sayılı Kanun ile Banka kısmen de olsa, dönemin hem ekonomik alanda hem de merkez bankacılığı alanında görülen yeniliklerini yansıtan bir niteliğe bürünmüştür. 1994 yılında kabul edilen değişikliklerle de Banka'nın özel hukuk tüzel kişisi statüsünde olduğu vurgulanarak, kamu kuruluşu olarak görülmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır (TC Merkez Bankası 2012: 15-17).

Güncel tartışmalara göz atılacak olursa Türkiye'de, yürütme ve merkez bankası arasındaki konuların son zamanlarda kamuoyunda gündeme geldiği görülmektedir. Bu tartışmanın odak noktasını ise, yukarıda da detaylıca bahsedilen merkez bankasının özerkliği konusu oluşturmaktadır. Zira yürütme, seçmene karşı siyaseten sorumluyken, seçmen davranışlarının temel belirleyicisi olan ekonomik konularda, bu özerklik neticesinde tam etkin olamamaktadır. Merkez bankası ise, yürütmenin söylem ve eylemlerinden dolayı para politikasının belirlenmesinde özerk olamamakta, siyasal sonuçlar doğurabileceği endişesi ile müdahale araçlarını tam ve etkin bir biçimde kullanamamaktadır. Bu noktada merkez bankasının özerkliği ya da bağıllığından ziyade yürütme-merkez bankası ilişkilerinin mevzuata uygunluğu veya uygunsuzluğu konusunun çok daha önemli olduğu söylenebilir. Eğer bunların işleyişinde problemler var ise bunun sonuca bağlanacağı yer demeçler, konuşmalar ya da törenler değil, yasama organı olmalıdır. Bu minvalde mevcut durumun devam etmesi bir taraftan merkez bankasını zayıflatırken diğer taraftan hükümeti de yıpratmaktadır.

11. ETKİN HÜKÜMET VE YASA ÇIKARMA

Parlamente hükümet sistemlerinde yürütme organı ikili yapıdadır. Yürütme organının bir kanadında kural olarak sorumsuz ve tarafsız devlet başkanı ya da cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı, devletin başı olarak nitelendirilmektedir. Genel olarak sembolik yetkilere ve tarafsızlık sıfatına sahip olan cumhurbaşkanı, devlet yönetiminin dengeli ve düzgün biçimde işlenmesini

gözetmektedir. Parlamenter sistemlerde cumhurbaşkanının yanında siyasi sorumluluğa sahip olmakla birlikte yürütme fonksiyonunu da fiilen kullanan kanat olarak Bakanlar Kurulu bulunmaktadır. Günlük hayatta ise Bakanlar Kurulu yerine hükümet ya da kabine terimlerinin de kullanıldığı bilinmektedir (Gözler 2012: 368)

Yasama fonksiyonunun ya da kanun yapma faaliyetinin kendiliğinden ortaya çıkmadığı durumlarda parlamento, kişi ya da merciiler tarafından harekete geçirilmektedir. Yasama organının bir kanun çıkarabilmesi için belli sayıda milletvekilinin ya da hükümetin bu yönde talepte bulunması gerekmektedir (Kalabalık ve Erdem 2013: 85)

Parlamenter sistemlerde, hükümetin tek partiden oluşması mümkün olduğu gibi, hükümetin birden fazla partiden oluşması da mümkündür. Hükümetin bir ya da birden fazla parti tarafından oluşması, devlet faaliyetlerini doğrudan etkiler niteliktedir. Zira faaliyetlerin ve faaliyetleri düzenleyen kuralların ortaya çıkış hızı, bu kuralların bütünlük arz eden ve aynı yönde siyasi görüşe sahip tek bir oluşumdan çıkması ile artmaktadır. Dolayısıyla bir koalisyon hükümetinin kural koyma hızının, tek parti hükümetinin kural koyma hızından düşük olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Tek partinin oluşturduğu bir hükümet karar alma mekanizmasını daha hızlı ilerletip, daha hızlı sonuçlar almaya müsaittir. Örneğin kanun tasarısı olarak meclise sunulacak öneri, tek partinin üyelerinden oluşan hükümet tarafından kabul edilecek ve yine bu tasarı, büyük olasılıkla hükümeti oluşturan partinin çoğunlukta olduğu parlamento tarafından oylanacaktır. Hükümetin birden fazla partiden oluştuğu seçenekte ise, kanun tasarısının oluşması ve bu tasarının yasalaşması sürecinde kesintiler yaşanması ve hatta tasarının yasalaşamaması durumunun ortaya çıkması şaşırtıcı olmayacaktır.

Yukarıda bahsettiğimiz durumlara Türkiye'de çeşitli zamanlarda rastlanmıştır. Özellikle koalisyon hükümetlerinin art arda kurulduğu dönemlerde, ülke kaosa sürüklenmiş, parlamento kanun çıkaramaz hale gelmiştir. Koalisyon hükümetlerinin kısa ömürlü olması, yürütmede sorunlara yol açmış ve neticesinde siyasi istikrarsızlık baş göstermiştir.

2017 değişikliği ile birlikte Türkiye'de siyasi sistemin parlamenter sistemden ayrıldığı, klasik başkanlık sisteminin çoğu özelliklerini bünyesinde barındıran kendine özgü niteliklere sahip bir "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi"ne dönüştüğü görülmektedir. Söz konusu sistem, ülkemizde geçmiş dönemlerde görülen "koalisyon hükümetleri sorunu"na da çözüm olması açısından dikkate değerdir. Zira yürütme organı adına tek söz sahibi Cumhurbaşkanı olacağından, birden fazla siyasi partinin iktidarı paylaştığı yürütme organı artık mevcut sistemde söz konusu olmayacaktır. Bu durum da yukarıda bahsi geçen problemlerin yeniden ortaya çıkmasını engelleyecek ve böylece istikrarlı, etkin ve hızlı karar alabilen bir yürütme organı hayata geçebilecektir.

Sonuç

Demokrasi ve demokrasi kuramları üzerine pek çok çalışmaya imza atan siyaset bilimci Arend Lijphart, “Demokrasi Modelleri 36 Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları” adlı eseriyle ilgili yazına önemli bir katkıda daha bulunmuştur. Lijphart, yaklaşık yarım yüzyıl boyunca demokrasiyi yönetim biçimi olarak uygulayan ülkeleri belirlediği kriterlerden hareketle incelemiştir. Çalışmasında örnek olarak ele aldığı ülkeleri değerlendirirken, ülkelerin bu kriterlere hangi açıdan uyup hangi açıdan uymadığına da değinmiştir. Lijphart’ın incelediği 36 ülke arasında Türkiye’ye yer vermemiş olması, bu çalışmaya esin kaynağı olmuştur.

Çalışmada, Lijphart’ın kriterleri esas alınarak Türkiye’de demokrasi konusu incelenmiştir. Her ne kadar yapılan askeri darbeler ile zaman zaman kesintiye uğramış olsa da, Türkiye’de yaklaşık bir asırdır siyasal hayata demokrasi hakimdir. Halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası’nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti’nin toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, demokratik bir hukuk devleti olduğu hükmüne yer verilmiş olması ise bu durumu açıklar niteliktedir. Özellikle son dönemde yaşanan, demokrasiyi zedeleyici, hukuk dışı girişime karşı halk önemli reflexler sergileyerek demokrasinin arkasında durmuştur. Böylece, demokrasinin sadece uluslararası aktörlerin mühtesebatlarına uyum sürecinde geliştirilmeye çalışılmadığı, iç dinamiklerin ve tabanın da bunu desteklediği bir kez daha görülmüştür.

Lijphart’ın eserinde ülkelerin demokrasilerini sınıflandırmada kullandığı kriterlerden biri “Westminster-Oydaşmacı” demokrasi ayrımıdır. Westminster model, seçim sisteminde oy çokluğu ilkesini benimsemiştir ve bu model uyarınca demokrasi, halkın çoğunluk tarafından yönetilmesi olarak nitelendirilmiştir. Oydaşmacı ya da bir diğer deyişle çoğulcu demokrasi modeline göre aritmetik çoğunluk her zaman kamu yararını gözetmeyebilir ve bugünün azınlıkları yarının çoğunluğunu oluşturabilir.

Türkiye, çoğulcu ve çoğunlukçu demokrasinin bazı özelliklerini birlikte barındıran bir yapıya sahiptir. Şöyle ki, Türkiye’deki demokratik sistem, üniter devlet yapılanmasının benimsenmiş olması ve cumhuriyet senatosu dönemi istisna olarak kabul edilirse, parlamentonun tek meclisli yapıdan oluşması bakımından çoğunlukçu demokrasi modeline yakındır. Hali hazırda yürürlükte bulunan 1982 Anayasası’nın katı bir anayasa olması ve Lijphart’ın da eserinde anayasa yargısına sahip olan ülkeleri çoğulcu demokrasi örnekleri arasında göstermiş olması nedeniyle Türkiye’de çoğulcu demokrasinin özelliklerine de rastlanmaktadır.

Çoğulcu demokrasi anlayışının mihenk taşlarından birisi de baskı gruplarıdır. Baskı grupları, vatandaşların siyasal hayata katılımında etkili olmaları, siyasal karar alma sürecinde rol oynamaları açısından çoğulcu demokrasi anlayışının benimsenmesinde ayrı bir öneme sahiptir. Türkiye’de baskı grupları, tek parti döneminde devletin denetimi ve baskısı ile oldukça dar bir alanda hareket etse de çok partili dönem ile beraber gittikçe hareket serbestisi kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de ilgili kanunlara uygun hareket ettikleri sürece sendikalar, dernekler ve diğer baskı

gruplarının farklı görüşe sahip vatandaşların taleplerinin siyasal iktidara iletilmesinde aktif olduklarını söylemek mümkündür.

Lijphart'ın kriterlerinden bir diğeri ise parti sistemlerinin iki partili ve çok partili model olarak ayrımıdır. Parti sistemleri açısından incelendiğinde, kurulduğu günden bu yana Türkiye'de tek parti sistemi, iki parti sistemi ve çok partili sistem gibi birçok parti sistemi uygulamalarına rastlanmaktadır. Ancak siyasal hayat çok partili olsa da, ülke seçim barajının %10 gibi oldukça yüksek olmasından dolayı, seçimlerden sonra çoğu partinin parlamento dışında kaldığı görülmektedir. Yönetimde istikrar sağlanması amacıyla getirilen yüksek seçim barajı, temsilde adaletten tavizler verilmesine neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'de 1995 seçimlerinden bu yana, seçimlere katılan parti sayılarında artışın meydana geldiği dikkate alınır, getirilen yüksek oranlı baraj uygulamasının partileri birleştirici bir etki doğurmadığı da ortadadır. Seçmenlerin oylarını büyük partilerde birleştirmeleri neredeyse 30 yılı aşan bir süre içerisinde gerçekleşmediğine göre, seçim barajının makul seviyeye indirilmesi, sistemin temsilde adalete yaklaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Lijphart'ın ortaya koyduğu kriterlerden bir diğeri yasama gücünün tek elde toplanması ve paylaşılması konusudur. Parlamenter sistemlerde, kanun koyma gücü parlamentoya aittir. Parlamento, halktan aldığı güç ve yetki ile çalışmalarını yürütmektedir. Türkiye'de ise bu gücü kullanma yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Kanun teklifi veya tasarılarının yasalaşabilmesi için Meclis üye tamsayısının belirli bir çoğunluğunun oyu ile kabul edilmesi gerekmektedir. Ülkemizde, farklı partilerin temsilcilerinden oluşan koalisyon hükümetleri dönemlerinde, geçerli oyların çoğunluğunu sağlama ve kanun çıkarma durumu güçleştiği ve bu durumun kaos ortamına dönüştüğü görülmüştür. Ancak 2002 yılında yapılan genel seçim sonucunda oyların çoğunluğunu alan Adalet ve Kalkınma Partisi tek başına iktidara gelmiştir. Sonraki seçimlerden de (2007, 2011, 2015) galip çıkan parti, çalışmanın yapıldığı süre zarfında gerçekleşen son seçimden de (2018) galip çıkarak tek başına iktidarda olmaya devam etmektedir. Hükümet, tek bir partinin temsilcilerinden oluştuğu için daha etkin hareket etmekte ve Meclis'teki çoğunluğu nedeniyle kanunların kabul edilebilirlik aşamasında sistemsel sorunlara ender rastlanılmaktadır.

Lijphart'ın ileri sürdüğü kriterlerden bir diğeri devletlerin federal/üniter ve merkeziyetçi/adem-i merkeziyetçi ayrımı üzerinden sınıflandırılmasıdır. Devlet yapılanması bakımından Türkiye, merkezi ve adem-i merkezi örgüt yapısını birlikte barındırmakla beraber üniter devlet yapısına örnek teşkil etmektedir. Genel olarak, devleti oluşturan temel unsurlar ile devlete ait kuvvetlerin tek ve bir bütün olduğu devlet biçimine üniter devlet dendiği hatırladığında, Türkiye'de merkezi ve adem-i merkezi örgütlerin bir arada bulunmasının devletin bütünlüğüne zarar verebileceği endişesi akıllara gelecektir. Türkiye'de her iki örgüt yapısının birlikte bulunmasının, üniter devlet yapısına zarar vermesini önlemek adına söz konusu iki örgüt arasında denetim mekanizmaları öngörülmüştür. Böylelikle hem devlet faaliyetleri belirlenen

sınırlar içerisinde ve hukuka uygun şekilde yerine getirilmekte hem de üniter devlet yapısı bu mekanizmalar sayesinde korunmaktadır.

Lijphart'ın ülkeleri tasnif ederken kullandığı kriterlerden bir diğeri, yürütme gücünün tek elde toplanması veya paylaşılması hususudur. 1982 Anayasası'nda yürütme gücünü kullanma yetkisi Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kurulu'na verilmiş dolayısıyla yürütme organı iki kanatlı bir yapıya sahip olmuştur. 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun' ile devlet başkanı sıfatına haiz Cumhurbaşkanı, yürütmenin tek yetkilisi haline gelmiştir. Yeni düzenleme ile yürütme organı bizzat halk tarafından belirlenecektir. Bu durumu, temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye geçiş adına atılmış önemli bir adım olarak not etmek mümkündür. Ayrıca sorumluluğun kimde olduğunu daha açık bir şekilde bilecek olan halk gerektiğinde hesabı da yine ondan soracaktır. Böylece hesapverebilirlik/hesapsorabilirlik mekanizması daha işler hale gelecektir.

Lijphart, “anayasa değişikliği prosedürleri ve yargısal yorum” kriterini de temel alarak ülkeleri değerlendirmiştir. Bir ülkede anayasa yargısının olabilmesi için öncelikle o ülkede yazılı ve katı bir anayasanın olması zaruridir. Yazısız anayasa sistemine sahip ülkelerde anayasa yargısı bulunmamaktadır. Gerek ilk üç maddesinin değiştirilmesinin yasaklanmış, gerekse diğer maddelerinin değiştirilme usullerinin normal kanun değiştirme usullerine göre oldukça zorlaştırılmış olması nedeniyle 1982 Anayasası katı bir anayasadır. Anayasa yargısının bulunduğu ülkelerde yargısal yorum genellikle Anayasa Mahkemeleri tarafından yapılmaktadır. Bu bağlamda hali hazırda Türkiye'de anayasa yargısının bulunduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 1961 yılında kurulan Anayasa Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en yüksek anayasal organıdır.

Son çeyrek asırlık dönemde, Türk demokrasisi adına önemli adımlar atıldığı açıktır. Cumhurbaşkanı'nın halkoyuyla seçileceği hükmünün anayasaya eklenmesi, askeri vesayetinin azaltılması, Devlet Güvenlik Mahkemeleri ve özel yetkili mahkemelerin kaldırılması, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin seçimi konusunda sivilleşme kapsamında düzenlemeler yapılması, yerel demokrasinin güçlendirilmesi amacıyla belediye kanunlarında değişiklikler yapılması, Bilgi Edinme Kanunu'nun kabul edilmesi, Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun kurulması ve Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkının tanınması gibi düzenlemeler demokrasinin gelişmesine katkı sağlayan değişikliklerden yalnızca birkaçıdır. Yapılan bu düzenlemelere ilişkin uygulamadan kaynaklı bazı sorunlar gün yüzüne çıksa da, Türkiye'de demokrasiyi toplumun her alanında hayata geçirme hareketlerinin büyük bir ivme kazandığı aşikardır.

Son olarak yapılan hükümet sistemi değişikliği ile benimsenen “Türk Tipi Başkanlık sistemi” ya da bilinen adıyla cumhurbaşkanlığı sistemi dahilinde yaşanan hızlı geçişten kaynaklanan bir takım aksaklıkların olduğundan da bahsetmekte fayda vardır. Çeşitli gerekçelerle, altyapısı yeterince hazırlanmadan ve aceleyle, ismen bu sisteme geçilmiş olsa da yasal mevzuatın sisteme uyumlu hale getirilmesi zaman alacaktır. Arkadan düzenlenmesi öngörülen bu yasal mevzuat dışında, kurumların yeni

sisteme adaptasyonu da yine zaman alacaktır. Gerek mevzuat gerek ise kurumsal anlamda dönüşümün, hızla yapılan bu sistem değişikliğine adapte olması için yalnızca zaman değil bunun yanında zihinsel bir değişime de ihtiyaç duyulduğu tespitinde bulunulabilir. Zira yerleşik kurumların ve bürokrasi kadrosunun parlamenter sistem geleneğine uygun olan çalışma şekli ve prensipleri yeni sisteme ayak uyduramamaktadır. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulan, yeni sistemin beraberinde getirdiği, kurul ve ofisler gibi kurumların henüz yeterli düzeyde sisteme adapte olamaması da bir diğer sorundur. Bu bağlamda yasa koyucunun ve hükümetin alacağı kararların, sistemin başarısı ve/veya başarısızlığı üzerinde de doğrudan etkili olacağı öngörüsünde bulunulabilir.

Açıklamalar

¹ Eserin orijinali ve son baskısı için bakınız., *Patterns of Democracy: Government Forms & Performance in ThirtySix Countries, Second Edition, New Haven, Yale University Press, 2012.*

Kaynakça

- Akgün, B. (2001). Türkiye'de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 56 (4): 1-23.
- Arslan, Z. (2005). *Anayasa Teorisi*. Ankara: Seçkin Yay.
- Aslan, S. ve Cengiz G. (2004). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Baskı Grupları. *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi* 5 (1): 85-100.
- Bekcan, U. (2005). *Demokrasi Kuramları Açısından Türk Demokrasisine İlişkin Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Canıklıoğlu, D. M. (1999). Seçim Sistemlerinin Siyasi İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü. *Anayasa Yargısı Dergisi* 16: 17-44.
- Dağ, M. ve Orhan I. (2012). Türkiye'de ve İngiltere'de Siyasal Partilerin Ortaya Çıkışı. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 4 (2): 41- 49.
- Demir, F. (2014). Yarı Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Türkiye. *Yeni Türkiye, Başkanlık Sistemi Özel Sayısı* 51: 831-876.
- Dilik, S. (2005). Merkez Bankasının Bağımsızlığı. *Kamu-İş Dergisi* 8 (3).
- Dursun, D. (2006). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Beta Yay.
- Erdem, F. D. (2007). *Korporatizm ve Türkiye'de Tek Parti Yönetimi*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Eryılmaz, B. (2010). *Kamu Yönetimi*. Ankara: Okutman Yay.

- Eser, B. ve Hasan Y. (2012). Korporatizm, Faşizm ve Solidarizm Kavramları Ekseninde Erken Dönem Cumhuriyet Siyaseti Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 8 (16): 181-200.
- Göker, E. (2001). Durkheim'in Sol Eli: Pierre Bourdieu'nun Muhalefeti. *Praksis* 3: 228-251.
- Gözler, K. (2006). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gözler, K. (2012). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gözler, K. (2014). *Kısa Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gülener, S. ve Nebi M. (2017). *Cumhurbaşkanlığı Sistemi*. Sayı 190. SETA Araştırmaları.
- Güveyi, Ümit (2012). Anayasa Yargısı ve Demokrasi İlişkisi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14 (3): 137-162.
- Hakyemez, Y. Ş. (2011). *Yeni Anayasada Türkiye'nin Hükümet Sistemi*. Ed. Murat Yılmaz ve Yusuf Tekin, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Analiz Yay.
- İnsel, A. (2007). Pretoryen Devlet ve Sahipleri. *Birikim* Haziran: 17-21.
- Kahraman, M. (2012). Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9 (18): 431-457.
- Kalabalık, H. ve Murat E. (2013). *Temel Hukuk Bilgisi*. Ankara: Seçkin Yay.
- Kapani, M. (1989). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Karatepe, Ş. (2013). Hükümet Sistemleri ve Türkiye. *Yeni Türkiye* 51: 223-225.
- Kirman, E. (2006). *Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950)*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kitapçioğlu, T. (2013). Baskı Grupları ve Demokrasi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 106: 357-392.
- Köker, L. (2006). Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme. *Anayasa Yargısı* 23: 199-210.
- Lijphart, A. (2014). *Demokrasi Modelleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları*. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Nalbant, A. (2012). *Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*. İstanbul: 12 Levha Yay.
- Onar, E. (1993). *1982 Anayasasında Anayasayı Değiştirme Sorunu*. Ankara: AÜHF Yay.
- Özbudun, E. (2002). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özbudun, E. (2005). Anayasa Yargısı ve Demokratik Meşruluk Sorunu. Der. Ozan Ergül. *Demokrasi ve Yargı Sempozyumu*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yay. 336-351.
- Özgişi, T. (2012). *Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay. No:153
- Sabuncu, M. Y. (2006). Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları. *Anayasa Yargısı* 23: 191-197.
- Schmidt, G. M.(2001). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. Çev. M. Emin Köktaş. Ankara: Vadi Yay.
- Şahin, K. (2006). Küreselleşme Demokrasiyi Güçlendiriyor mu?. *Akademik İncelemeler Dergisi* 1 (2):1-17.
- Şahin, E. (2010). Arend Lijphart'ın Demokrasi Tipolojisi ve Türkiye Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1): 47-66.
- Tanör, B. (1991). *İki Anayasa*. İstanbul: Beta Kitabevi
- Tanör, B. ve Necmi Y. (2005). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Kitabevi.
- Teziç, E. (2006). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Kitabevi.
- Tokgöz, E (1995). Merkez Bankalarının Bağımsızlığı. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi* 13.
- Turhan, M. (2007). Anayasanın Hak Temelli Yorumu ve Anayasa Yargısı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 62 (3): 379-404.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2012). *TC Merkez Bankası ve Bağımsızlık*. Ankara: TC Merkez Bankası Yay.
- Ulusoy, A. (2017). Aralık 2016 Anayasa Teklifi Neler Getiriyor, Neler Götürüyor?, www.anayasa.gen.tr/ulusoy-anayasa-degisikligi.pdf, Konuluş Tarihi: 17.01.2017.
- Www.ysk.gov.tr, 29.06.2017

- Yalçın, Güler Gülşah (2007). Anayasa Değişiklikleri, Kurucu İktidarlar ve Meşruiyet. *Sayıştay Dergisi* 66-67: 35-46.
- Yanık, M. (2003). Parti Sistemleri ve Türkiye Uygulamaları. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1-2: 271-282.
- Yavuz, B. (2009). Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13 (1-2): 283-302.
- Yet, O. (2008). Erklar Ayrımı Türkiye Uygulaması ve Yargının Konumu. *Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl Sempozyumu*. Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yay. 77: 9-20.
- Yılmaz, H. (2016). Yerinden Yönetim İlkesinin Kuvvetler Ayrılığına Dayanan Hükümet Sistemleri Bağlamında Değerlendirilmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 7 (26): 511-545.

Extended Abstract

Democratization levels of the countries are a matter of prestige for them, and the international system of promoting the quality of their democracies to the world highlights these countries. In the measurement and evaluation of this quality, the scoring and evaluations made by political scientists according to various criteria are used. By this, countries can be evaluated comparatively. One of the most noteworthy of these comparative analyses is Lijphart's analysis. In this study, an evaluation on Turkey is carried out by using the criteria used by Lijphart while writing worldwide known the book "Patterns of Democracy Government Forms & Performance in Thirty Six Countries," one of the most important works on democracy.

The article aims to evaluate Turkey, which is not among the 36 countries analyzed by Lijphart, by the Lijphart standards. Lijphart used 11 objective criteria for the country analysis in this work, in which he made comparative analyses based on democracy. These are respectively collected under the titles of Westminster - consensus model of democracy, Party systems: two-party and multi-party models, opposition to the single-hand gathering-sharing of executive power, legislative-executive relations: models of superiority and balance of power, electoral systems: relative representation against absolute or relative majority systems groups: corporatism in the face of pluralism, separation of powers: federal / unitary and central / decentralized opposition, a hand gathering and sharing of legislative power, constitutional change procedures and judicial review, central banks: independence-dependency and finally effective government and law. During the last quarter of the century, despite some negativity and disruption, Turkey has gained a serious momentum for democratization. Thus, it is important to determine the pros and cons in the context of these eleven criteria identified by Lijphart.

According to the assessment made in the study of the properties along the axis, Turkey is hosting a pluralist and majoritarian democracy model, but with the majoritarian system change is made to stand in a place close to the system. In terms of party systems, it can be determined that many party systems are valid nowadays, but it is also possible that this can be transformed into a bipartite system with the changes

made in the election laws that allow system changes and alliances. About sharing the executive power or gathering in one hand, Turkey can be seen as a characteristic presidency system in which the executive power is gathered in one hand. Although the new system is called as “The Presidential Government System”, it is evident that the system has “presidential system” characteristic in terms of the executive body. In legislative and executive relations, it is possible to think about a complex structure in which the executive power can take the place of the legislature by going beyond the characteristic of the presidential system. Unlike the characteristic the presidential system, in the system practiced in Turkey, the authority to make laws in a constitutional authority of the legislature can be said to be in the hands of the executive branch in practice.

In terms of electoral systems, the fifth criteria of Lijphart, Turkey is a country which apply two electoral systems consisting of two kinds of majority systems for the presidential elections, and D'Hondt system of proportional representation in the parliamentary elections. Therefore, it can be determined that there is a country that implements the majority system in determining the executive power. It can be said that the system is open to reconciliation and dialogue because of the difficulty of providing this majority by a single party. Corporatist-pluralist state intervention in economic life in Turkey in terms of the contrast and the adoption of a corporatist structure of the planned economy approach is possible. According to the seventh criteria of Lijphart, which consists the federal / unitary and centralized / decentralized governmental structure, Turkey has an unquestionably unitary political structure. Decentralization adopted in local governments is administrative rather than political. In terms of sharing the legislative power, there is a mixed situation because the executive mentioned in the third criterion can assume the legislative role. With the amendment of the constitution, the legislative power of the legislative body, the power of the law, the executive body has been opened to intervene. Although this authority of the president is limited only to execution-related affairs, this is a very wide area. According to the ninth criteria, Turkey has a solid written constitution, and it is a country where the constitutionality of laws is controlled by the Constitutional Court. Within this criterion, with the constitutional amendments made in 2010, the Constitutional Court was granted the right of processing individual applications to the Constitutional Court, and all those who believe that the fundamental rights and freedoms guaranteed by the constitution are violated by the administration can apply to the Constitutional Court. The tenth criterion of Lijphart is on the independence and dependence of central banks. In this context, the central bank in Turkey, although legally as in the de facto form the agenda in recent days also seem independent, this is disputed. The final criterion for Lijphart is the effective government and the law. With 2017 constitutional amendment in this regard, it can be said that Turkey, which passed to the presidential system from the parliamentary system, has an efficient structure for making law and fast decision making with The Presidential Government System. As a result, in this article inspired by the work titled as "Democracy Models in 36 countries on the Management Styles and Performance", Turkey, not included into the evaluated countries, has been analyzed in detail under the framework of the Lijphart criteria. In this study, not only the structure which was formed as a result of the 2017 constitutional amendment, but the presidential system, and the historical adventure before it was evaluated in the context of these criteria.